

Projekt 1989

Zuzka V.

Rozhovor proběhl s:

tehdy: studentka vysoké školy (medicína), 24 let, čerstvě vdaná

rodiče vysokoškoláci, bratr student vysoké školy

manžel rovněž student vysoké školy

nyní: lékařka, 46 let, matka dvou dětí, rozvedená

ROZHOVOR:

Pocit'ovala jsi v České republice během roku 1989 nějaké změny v atmosféře?

Jiné oproti předešlým letům to bylo v tom, že od ledna probíhaly neustále demonstrace proti režimu. Dřív, pokud byly, byly spíš okrajové a asi víc kolem disentu a undergroundu. V roce '89 byly odlišné hlavně velikostí – obrovské akce, od ledna jich bylo několik až do listopadu, zapojovali se i „normální lidé“, kteří nebyli nijak angažovaní pro boj za svobodu nebo proti režimu, přidali se i spousty lidí, kteří se dřív nezapojovali.

Jak moc jsi ty sama byla informovaná o tom, co se ve státě děje – o Chartě, o undergroundu atp.?

Otec a bratr poslouchali Hlas Ameriky, Svobodnou Evropu. A když jsem se v lednu vdala, poslouchali jsme je s manželem.

Tyhle velké akce, co jsi zmiňovala, byly v Praze. Máš nějaký přehled, jak to chodilo na venkově? Protože tam ten opoziční vliv asi tak silný nebyl, že?

To určitě ne. Zprvce, co se týče Čech, tak venkov vždy „později dobíhal“. Změny v myšlení tam probíhaly pomaleji než změny například v technické oblasti nebo podobně. Na venkově je hodně zaběhaný způsob života, taková „stojatá voda“. To není jen o změnách režimu, i teď je venkov víc tradiční. Velkou váhu tam pořád má, jak člověk vypadá před ostatními. Kdo vystoupil z řady, v čemkoliv se lišil, dostal se do těžké pozice. Ve velkoměstě je to jednodušší, pružnější.

Vzpomínáš si, jaká byla reakce strany na to, že ty demonstrace dostaly masový charakter, že se zapojovali i „normální“ občané?

Já myslím, že reakce v 50. letech byly samozřejmě zhoubnější a drastičtější, ale probíhaly skrytě. Třeba vlítli do bytu ve tři ráno, někoho sbalili a v životě už ho nikdo neviděl – skončil někde v koncentráku. Dělo se to nenápadně. Kdežto teď byly ty represe hodně okázalé, aby byly vidět: vodní děla na demonstranty a podobně. Aby byla všem na očích prezentace síly, která měla zastavit vývoj, který od ledna akceleroval až ke konci roku.

Znala jsi osobně někoho, kdo měl se stranou problémy? Kdo třeba utekl v roce '68 nebo během normalizace samotné?

Nikoho, kdo by emigroval, jsem neznala. Jinak my – já s bratrem – jsme se sami obtížně dostávali na školu, právě kvůli nedělnickému, nevhodnému kádrovému profilu rodičů. Můj bratr byl nesmírně nadaný na jazyky, ale nebylo možné, aby se dostal na filozofickou fakultu, tak šel na matfyz na biofyziku a k jazykům se později musel složitě dostávat.

Já jsem se taky prvně nedostala na medicínu, byla jsem v nultém ročníku, nebylo to pro mě jednoduché z podobných důvodů.

Když se pak bratr seznámil s finskou studentkou, která do Čech jezdila, byly věčně problémy typu odposlouchávané telefonů a jiné drobnosti, co v podstatě jen otravovaly život.

Já jsem chodila do křesťanské mládeže, a když jsme měli setkání s knězi, kteří byli právě tajně vysvěcení nebo pracovali v podzemním hnutí, neustále, týdně byly nepříjemnosti a někoho z nás volali k výslechům.

To, že totalitní moc nespí a pořád někde škodí, jsem zažila sama.

Kádrové posudky rodičů – o co přesně šlo?

Neudělali nic významného, ale oba byli vysokoškolsky vzdělaní a nebyli dělníci. Ze strany matky jim historicky patřily polnosti, lesy a rybníky – takže kulaci.

Jak moc jsi ty sama byla zapojená do toho, co se dělo během listopadu '89?

Do listopadu, v období komunismu, jsem přepisovala samizdaty, a během listopadu, po sedmáctém, když začaly každodenní demonstrace, tak jsem na všechny chodila.

Byl to moment dějin, kdy se vše otočilo o 360 stupňů. Byly to naprosto průlomové změny, kdy jistě pro ty jednající – od Havla po Kocába a ostatní, známých jmen i bezejmenné – to musela být vyčerpávající, nervy drásající práce, takové balancování, jak diplomaticky jednat s totalitní mocí a krůček po krůčku se dostat k něčemu podstatnějšimu.

I pro nás, normální lidi, to byla ohromná emoční síla, protože na demonstrace jsme chodili s tím, že nevíme, jestli to všechno vyjde. Šli jsme tam s vědomím, že nás můžou zmlátit, někam odvézt, riskovali jsme, že nás vyhodí ze školy nebo z práce. Já jsem třeba chodila na demonstrace s velkým polštářem v batohu a s malým polštářem na zadku – kvůli tomu mlácení.

Jaká byla atmosféra těch nepokojných týdnů?

Byla to ohromná síla emocí, směs strachu a... pocitu svobody. To nelze popsat, ten strach a pocit svobody, kdy člověk jde do něčeho s plným vědomím, že může přijít o všechno. Zároveň to byly věci, které potom už nebylo možno zažít, třeba onu jednotu národa. Nejenom že lidé byli schopni vystoupit proti režimu, ale takové každodenní drobnosti – v životě jsem nezažila takovou laskavost, toleranci, dobrou vůli a sdílení; v dopravních prostředcích, na ulicích, v obchodech...

Jinak to ale byl obrovský nervák – neuvěřitelně emočně vypjaté dny. Když jsme třeba v noci nánádraží do vlaků vozili noviny z Václaváku a posílali je na venkov, vylepovali po nocích plakáty zapatlané temperami, a pořád jsme nevěděli, jak to dopadne.

Co si myslíš o tom, že se v době vyjednávání nezrušila komunistická strana?

To byla zásadní a klíčová chyba. Když se má něco udělat, nestačí jen mít chuť a vůli, ale je velmi důležité, že teď je ten správný čas. A tehdy přesně dozrál čas. Tehdy lidé, protože v tom žili, věděli, v čem je komunistická strana zhoubná. Tehdy to prožívali na vlastní kůži. I ve straně měli máslo na hlavě a nebylo možné říct: „Ne, nemáme.“ Protože v tom byli všichni.

Neadekvátní tolerancí se ten moment prosvihl. Bylo to trochu ode zdi ke zdi – na jednu stranu moc totalitní a na druhou až bezbřehá tolerance vedoucích představitelů opozice. Chyběly tam hranice nebo spíš důslednost.

Ted' je vidět, jaké ovoce to přineslo. Strana se ani nevymezila vůči své minulosti – je to v bleděmodrém pořadí to samé. Vystupují najednou jako: „Ne, ne, to bylo jinak“ a „To byla ta stará strana, my s tím nemáme nic společného“.

I národ má zájmy jinde. Na špatné věci se zapomíná okamžitě, ty dobré zůstávají, proto si už lidé říkají, že to vlastně tak špatné nebylo.

Možná trošku podobná otázka, ale jaký je tvůj názor na to, kolik mladých lidí začíná znovu volit komunistickou stranu? Co myslíš, že je k ní může táhnout?

U každého asi něco jiného – mladý komunist, to zní avantgardně, je to trochu exot, jde proti proudu, je to zvláštnost.

Za další, na rozdíl od jiných stran, kde je věkové rozvrstvení víceméně rovnoměrné, je v komunistické straně zhruba sedmdesát procent seniorů, a když tam pak přijde nějaká mladá krev, tam má takřka jistý nějaký významný post. Což by v jiných stranách rozhodně tak lehké nebylo.

Někdo samozřejmě může být natolik naivní, že má dojem, že jde o něco nového. Kdyby si ale dal práci, zjistí, že jejich reakce nebo způsob vyjadřování jsou prakticky identické s těmi v padesátých letech.

Co byl pro tebe nejsilnější moment z celého roku '89? Který moment máš spojený s tou dobou?

Jsem například schopná sledovat záznamy z bouřlivých dob v roce '68, jak sem vlítly tanky a co tady probíhalo. Nebo i jiné silné okamžiky dějin, jsem schopná se na ně dívat. Nejsem schopná se koukat na ty klasické záběry, jak tam 17. listopadu studenti stojí a házejí květiny těžkooděncům za štíty. To nedokážu sledovat doteď, protože je to moc osobní, když se to člověka dotýká.

Potom na neuvěřitelně silnou osobnost si vzpomínám, na Karla Kryla, a nakonec na chvíle, kdy se konečně Václav Havel už neplížil kanály, ale totalitní moc byla nucena ho akceptovat jako partnera.

To byly ty oficiální události. A pro mě byl nesmírně silný zážitek, kdy jsme po 17. listopadu v pondělí šli na vysokou školu a celá fakulta se sešla v posluchárně, většina kantorů i studentů, když nevěděli, jestli je všechny za to nevyhodí, ta jednota sdílení...

A na závěr nějaký pohled zpět. Když se dneska podíváš na normalizaci a na revoluci, na nějaké chyby, co se staly, na to, co jsme tím vším získali a jestli to šlo udělat i lépe, co tě napadá?

Nikdy není nic černobílé. Jsou věci, které tehdy byly velmi důležité a teď už nejsou. V podmínkách tlaku totalitní moci si lidé víc uvědomovali, co je důležité. Hodnoty, priority. Když se museli neustále prát o víru, o svobodu, o to, co číst nebo poslouchat, když o to museli usilovat, tak si toho více cenili. Mezi lidmi ty vztahy byly často kvalitnější. Teď hodně lidí naskočilo na konzumní způsob života.

Myslím si, že ryze konzumní společnost je úplně stejně špatná jako společnost totalitní. Je to o to smutnější, že naše země má hluboké kulturní kořeny a vůbec je nevyužívá. Teď se častokrát bezduše přijímají nějaké konzumní sračky a podstatné věci nebo hodnoty se vytrácí do pozadí – nemizí úplně, ony jsou pořád, ale není na ně vidět skrz ty zanesené krámy tržní společnosti. Teď je pro mladého člověka méně snadné hodnoty si utvořit.

A co se změnilo k dobrému? Co jsme získali rokem '89?

Samozřejmě svobodu, nejen cestování, ale dostupnost informací, může se číst cokoli, nové objevy se nepředstaví až po deseti letech, stejně nové léky... zkrátka možnosti.

Na druhou stranu je mnohem větší riziko, že to někdo zneužije. Ve všem je dobré a špatné.

Ale vcelku je ten výsledek určitě velmi pozitivní.

ANALÝZA:

Před psaním rozhovoru samotného jsme si museli nastudovat souvislosti a události kolem listopadu 1989, takže z hlediska dějepisného pro mne nic nového řečeno nebylo. Navíc v minulosti mi už něco osobnějšího z Listopadu bylo vyprávěno, ale jistě ne do takové hloubky. Vidět historii z pohledu obyčejných lidí bylo přinejmenším podnětné, rozhodně něco nového a hodně jiného, než s čím se člověk normálně setkává.

Prekvapilo mě, že přítomnost aspoň nějaké opozice v Praze byla v té době běžnější, než jsem si původně představovala. Vše bylo záležitostí normálních lidí: studentů, rodičů, v malé míře i starších lidí. Ochotu oněch lidí riskovat tak mnoho pro něco, co mělo zpočátku malou šanci na úspěch, jsem si předtím neuvědomovala. Je pochopitelné, že na venkově byl nějaký odboj minimální – vystoupit z řady a veřejně se vyslovit proti smýšlení ostatních občanů na vesnici bylo mnohem těžší a riskantnější než ve větším městě.

Vzpomínky na rok 1989 jsou ještě v Čechách živé, pravděpodobně díky nim se v našem národě usadila jistá uzavřenost a nedůvěra. Jenže (jak již bylo zmíněno) další generaci se postupně vytrácí jejich význam. Nezažili nic z toho, na co vzpomínají jejich rodiče, a proto si nedokážou představit, jaké to bylo, v té době žít. Ani já nejsem ve správné pozici něco takového posoudit, protože komunistická minulost našeho státu se mě dnes dotýká minimálně. Je to dobře i špatně. Znamená to, že se národ „vzpamatovává“ ze své minulosti, ale nese to s sebou i jiné, nepříjemnější skutečnosti. Naše povědomí o hrůzách, co komunisti prováděli, upadá. Jsem vždy rozladěná z toho, kolik mladých lidí začíná volit komunistickou stranu, kolik z nich si neuvědomuje nebo popírá minulost, kterou tato strana má. Přesto si myslím, respektive doufám, že historie nemá šanci se opakovat. Ne ve stejném rozsahu a formě. I lidé, kteří vzpomínají na minulý režim v dobrém, si většinou nepřejí mít jej zpátky. Myslím, že si již dáme větší pozor na komunismus, teoretická hrozba by musela přijít z jiné strany.